

Shaxnoza Rajabova

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"San'atshunoslik" kafedrası doktoranti
E-mail: rajabovashaxnoza47@gmail.com*

O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT VA MADANIYAT INSTITUTI SAHNASIDA ZAMONAVIY TALQINDAGI "KUZ" SPEKTAKLI

Annotatsiya. *Maqolada O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti, Teatr san'ati fakulteti, "Estrada va ommaviy tomoshalar san'ati" kafedrası, 3-kurs "Estrada aktyorlik san'ati" ta'lim yo'nalishi talabalarining "Kuz" nomli diplom spektakli haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *spektakl, rejissyor, talqin, eksperiment, aktyor, kuz, obraz.*

A MODERN INTERPRETATION OF THE PLAY "AUTUMN" ON THE STAGE OF THE UZBEKISTAN STATE INSTITUTE OF ARTS AND CULTURE

Abstract. *The article discusses the graduation performance titled "Autumn" by the third-year students of the "Variety Acting Art" program at the Department of Variety and Mass Performance Arts, Faculty of Theatre Arts, Uzbekistan State Institute of Arts and Culture.*

Keywords: *performance, director, interpretation, experiment, actor, autumn, character.*

Teatr san'ati doimo inson ijodiy tafakkurini, his-tuyg'ularini va jamiyatdagi jarayonlarni aks ettiruvchi kuchli vosita bo'lib kelgan. Zamonaviy davrda esa an'anaviy teatr shakllaridan tashqarida, yangi va innovatsion usullar bilan sahnaga chiqqan eksperimental spektakllar tobora keng tarqalmoqda. Ayniqsa, talabalar teatrida eksperimental spektakllar ijodiy o'sish, texnika va dramaturgiya bilan tajriba qilish imkoniyatini beradi. Bunday spektakllar orqali talabalar nafaqat sahnadagi rollarni o'rganadi, balki yangi sahna tili, interaktivlik va vizual-texnologik yechimlarni sinab ko'rish orqali o'zlarining professional salohiyatini oshiradi [1].

2026-yilning 18-fevral kuni O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti O'quv teatrida xuddi shu maqsad yo'lida xizmat qiluvchi, zamonaviy va eksperimental uslubda sahnalashtirilgan "Kuz" spektakli namoyishi bo'lib o'tdi.

Spektaklni Teatr san'ati fakulteti "Estrada aktyorligi san'ati" ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabalari ishtirokida kafedra professori, san'atshunoslik fanlari nomzodi Temur Rashidov sahnalashtirgan bo'lib, kurs badiiy rahbari professor Mahmud Rashidov hamda "Aktyorlik mahorati" fani o'qituvchisi Shavkat Rasulovlar hamkorligida ushbu ijodiy ish sahna yuzini ko'rdi. Spektakl mashhur shved dramaturgi Avgust Strindberg qalamiga mansub "Kuz" hikoyasi hamda O'zbekiston xalq shoiri Usmon Azim she'riyati asosida "kolloboratsiya" uslubida sahnalashtirilgan. Unda inson umri uch faslga bo'linib, uch avlod ko'rinishida talqin etiladi. Bahor fasli-yosh avlod (Hakimov Shoxruh va Nuriddinova Aziza), kuz fasli-o'rta avlod (Lutfullayev Ramziddin va Islomjonova Oydinoy), qish fasli-keksa avlod (Azimov Sardor va Istatkulova Shahina) tarzida talqin etilgan.

Barcha tomoshabinlarga manzur bo'lgan ushbu spektakl yangicha rejissyorlik talqinida, eksperimental uslubda sahnalashtirilgan bo'lib, sahnada ortiqcha dekoratsiyalar, yorqin sahna gramlari hamda liboslar ko'zga tashlanmaydi. Barchasi ramziy tarzda, spektakl g'oyasini ochishga xizmat qiladigan eng zarur detallar va buyumlardan foydalanilgan holda sahnalashtirilgan. Eng muhimi sahnada sodir bo'layotgan voqealar hamma tomoshabin uchun yaqqol tushunarli va ta'sirli. Sahnadagi aktyorlar ijrosi, mahorat bilan qo'yilgan sahnaviy chiroqlar, mavzuga mos tanlangan buyuk polyak bastakori Frederik Shopen asarlari asosidagi musiqalar tomoshabinni teatrning sehrli olamiga olib kirib ketadi. Umuman olganda har qanday millat va har qanday dindagi, har xil ijtimoiy holatdagi tomoshabin uchun birday tegishli mavzudagi ushbu spektakl barchani falsafiy yondashuv orqali tomoshabinga ko'zgu tutdi. Spektaklni bir soatlik vaqt davomida har bir insonning yuragiga kirib bora olgan va teatrning eng katta maqsadi bo'lgan unga ta'sir eta olgan haqiqiy, professional ijodiy ish deyish mumkin.

“Kuz” spektaklida inson qalbidagi iztirob, murakkab tanlovlar, sog‘inch va umid fasllari badiiy ifoda vositalari orqali teran talqinda ochib beriladi. Adabiyotda fasllar va tabiat tasvirlari ko‘pincha inson ruhiyati va ijtimoiy munosabatlarni ifodalash vositasi sifatida ishlatiladi. Xususan, Avgust Strinbergning “Kuz” hikoyasi bu jihatdan muhim namuna hisoblanadi. Hikoya turmush, o‘tkinchilik va insoniy his-tuyg‘ularni kuz fasli orqali ramziy tarzda ochib beradi. Strinberg qahramonlarning ichki dunyosini tabiat bilan uyg‘unlashgan holda tasvirlash orqali o‘quvchiga inson hayotining o‘zgaruvchanligi va vaqtning o‘tishi bilan bog‘liq falsafiy mulohazalarni yetkazadi. “Kuz”da turmush va oilaviy hayotning murakkabliklari, insonning ichki iztiroblari va sog‘inch hisi psixologik tahlil bilan birga tasvirlanadi. Qahramonlar o‘zaro munosabatlar, oilaviy majburiyatlar va shaxsiy his-tuyg‘ular orqali o‘quvchiga ijtimoiy va individual psixologik realitetni ochib beradi [2].

Strinbergning falsafiy hikoyasiga hamohang tarzda tanlangan O‘zbekiston xalq shoiri Usmon Azim qalamiga mansub she’rlar namunasi spektaklni yanada

ta'sir kuchini oshirgan. Bu ikki qalamkashning asarlari bir-biriga uyg'unlashib, yaqqol sahna asariga aylangan. Albatta, bu yerda rejissyorning g'oyasi va uni mohirona talqin etishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Quyida spektaklda foydalanilgan Usmon Azimning "Kuzgi bog'" she'riy to'plamidan olingan she'rlaridan satrlar:

Hasrating ham xushdir,
Sog'inching ham xush.
Sevging katta kuchdir,
Sevging ozod burch.
Ruhimni olding sen,
Tanimni olding.
Ohangimni olding,
Rangimni olding.
Tiriklig-u o'lmoq,
Nimadir farqi.
Hayot seni ko'rmoq,
O'lim hajr sharhi.
Yuksak qayg'ularni ko'ngil ko'chadir,
Faqat ruh uchadir tinmay uchadir.

Bahor faslidagi ilk sevishtan qalblarning ichki tuyg'ularini ifoda etgan ushbu satrlar, jo'shqin hamda tug'yonlar og'ushida talabalar tomonidan mahorat bilan ijro etildi va har bir tomoshabinning yoshligini, "umr bahori"ni beixtiyor yodga soladi.

Mehrga eltmadi yozdagi yo'lim:
Shodlik – o'yinqaroq, g'ussa – tamizli...
Kuz – mening sen tomon uzatgan qo'lim,
Bog'ga cho'z qo'lingni... Yarashamizmi?
Osmonga qaragin, kengayib ketdi,
Qancha g'ussa bo'lsa sig'ar olamga.
Kelgin, yarashaylik...Dard yomon etdi –

Dardning zarrasi ham ulkan odamga...

Oilaviy hayotda “bahor” sevgi fasli bo‘lsa, “yoz” esa bu juftliklarning baxtli, beg‘ubor davri. Ular bir-birini tushunadi, mehr ko‘p bo‘ladi. Lekin vaqt o‘tib, turmush tashvishlari, tushunmovchiliklar paydo bo‘ladi. “Kuz” munosabatlar sinovdan o‘tadigan davridir. Ular bir uyda yashasa ham, qalban uzoqlashadi xuddi spektakldagi o‘rta avlod juftliklari singari. Beka yorini yo‘qotishni istamaydi, barcha turmushning mayda tashvishlarini unutishni va jufti bilan yarashishni, oilasini saqlab qolishni istaydi. Ammo yigit...

Yigit ham vaqt o‘tib, jufti va oilasidan uzoqlashgandan so‘ng ularni qanchalik qadrli ekanligini anglaydi. O‘zini yolg‘iz his etadi, xatosini tushunadi, lekin qaytishga jur‘at topolmaydi. Beka ham ichida kechirishga tayyor, lekin ranjigani uchun jim turadi. Spektaklda oilaviy hayotning past-balandliklari va aytilmagan tuyg‘ulari bitta she‘r orqali mohirona yetkaziladi. Oila – bu faqat sevgi emas, balki sabr, kechirim va bir-biriga qo‘l uzata olishdir degan g‘oya ilgari suriladi.

Zamin bilan osmon – sen-u menman,
Sahar bilan oqshom – sen-u menman.
Yeru osmon aro bir ishq bordir –
Ishqdan bunyod hijron – sen-u menman.
Kuzdagi ikki yaproq – sen-u menman,
Bargdagi mitti firoq – sen-u menman.
Jonim, firoq aro bir sevgi bor,
Firoqda qolgan chiroq sen-u – menman...

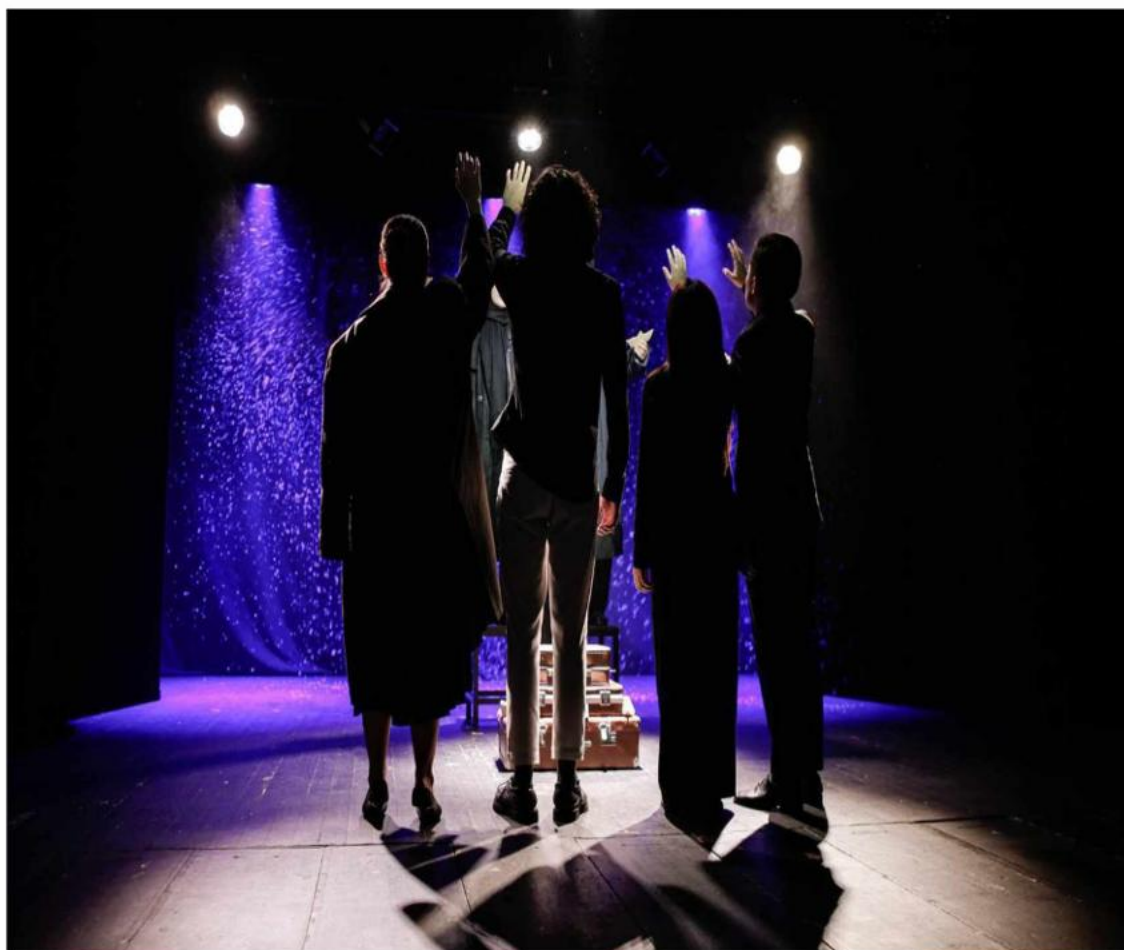
Xayollarida biroz muddatga bo'lsa-da yoshlikdagi ilk navbahor faslining qaynoq muhabbatini sog'ingan ikki qariya, bir lahzaga bo'lsa o'sha sevgining taftini his qilish istagida yangragan ushbu satrlarda yuraklarning tub-tubidagi haqiqiy ishqni tasvirlagandek ijro etilgan.

Qahraton o'tkinchi – to'nmoq o'tkinchi,
Bahor o'tkinchidir – unmoq o'tkinchi.
Yoz ham o'tkinchidir – to'lmoq o'tkinchi –
Faqat kuzak cheksiz – so'lmoq cheksizdir.
Qahraton o'ldirsa – muzlik lahzadir,
Bahor telba etsa – gullik lahzadir,
Yoz faqat bahorga qullik lahzadir –
O, sening ishqingda o'lmoq cheksizdir... [3].

Spektaklning qish fasli sahnasida ijro etilgan ushbu satrlar ikki juftlikning umr sarhisobi davrida yana qaytadan sevgiga bo'lgan sog'inchlarini ifoda etadi. She'r ijrosiga hamohang musiqa, talabalarning ijro mahorati she'rning ta'sirchanligini oshirib, beixtiyor tomoshabin ko'ziga yosh keltiradi. Insonning ichki orzu va armonlarini junbushga keltiradigan satrlar orqali rejissyor tomoshabinga o'z orzularingizni asrang, ularni armonga aylanishiga yo'l qo'ymang deganday bo'ladi.

Umuman olganda, insonlar o'rtasidagi sevgi, ayriliq, sog'inch, g'urur, kechirish kabi eng nozik tuyg'ularni rejissyor o'zining yangicha yondashuvi orqali Avgust Strinbergning hikoyasi, Usmon Azim she'riyati, Frederik Shopen musiqalari

hamda talaba-yoshlarning ijrosi bilan “kolloboratsiya” qilgan holda ulkan falsafiy gʻoyani ochib bera olgan.

Rejissyor tomonidan qoʻllangan zamonaviy sahna vositalari, plastik harakatlar va ramziy obrazlar tomoshabinni voqealar rivojiga faol jalb etadi. Spektaklda dramatik konflikt tashqi voqealardan koʻra qahramonlarning ichki kechinmalari orqali ochib beriladi. Bu esa zamonaviy teatr sanʼatiga xos psixologik yondashuvning namunasidir.

Aktyorlar ijrosi obrazlarning ichki dunyosini ochib berishda muhim oʻrin tutadi. Ularning sahnadagi tabiiy harakati, nutq madaniyati va hissiy ifodasi spektaklning badiiy yaxlitligini taʼminlagan. Ayniqsa, bosh qahramonning ruhiy iztiroblari va hayot haqidagi falsafiy mushohadalari tomoshabinga taʼsirchan tarzda yetkazilgan.

“Kuz” spektaklining yana bir muhim jihati shundaki, unda zamonaviy insonning maʼnaviy izlanishlari, yolgʻizlik hissi va hayot mazmunini anglashga

bo'lgan intilishi badiiy talqin etiladi. Shu jihatdan asar bugungi kun tomoshabini uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu spektakl inson hayotining eng muhim ma'naviy qadriyatlaridan biri bo'lgan sevgi va oilaviy munosabatlarni falsafiy va badiiy jihatdan chuqur talqin etadi. Spektakl tomoshabinni insoniy munosabatlarning mohiyati haqida o'ylashga, vaqtni qadrlashga, yaqin insonlarning qadriga yetishga undaydi. Asarda ilgari surilgan asosiy g'oya shundan iboratki, haqiqiy sevgi vaqt sinovlaridan o'tadi, ammo uni asrab qolish uchun sabr, kechirim va jasorat zarur. Shu jihatdan mazkur sahna asari nafaqat badiiy-estetik, balki chuqur tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyatga ham ega bo'lib, zamonaviy teatr san'atining muhim yutuqlaridan biri sifatida e'tirof etish mumkin.

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti sahnasida namoyish etilgan zamonaviy talqindagi "Kuz" spektakli o'zining badiiy-estetik qiymati, rejissyorlik yechimlari va aktyorlik ijrosi bilan e'tiborga loyiq sahna asarlaridan biridir. Spektakl inson hayoti, vaqt, xotira va ma'naviy qadriyatlar haqidagi falsafiy qarashlarni zamonaviy teatr vositalari orqali ifodalab, tomoshabinda chuqur taassurot qoldiradi. Ushbu sahna asari yosh ijodkorlarning izlanishlari hamda milliy teatr san'atining zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini aks ettiruvchi muhim ijodiy tajriba sifatida baholanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azim U. *Kuzgi bog'*. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2007. – 133 b.
2. Usmon Azim. *Kuzgi bog' she'rlari*. <https://tafakkur.net/kuzgi-bog-ii/usmon-azim.uz>
3. Avgust Strindberg asarlari elektron kutubxonasi.
<https://www.gutenberg.org/ebooks/author/2787>
4. O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti rasmiy sayti. <https://dsmi.uz>
5. Zamonaviy teatr nazariyasi haqida maqolalar. <https://www.theatre-library.ru>